

Irányelvek és útmutató a generatív mesterséges intelligencia (MI) eszközök használatához történelem szakos hallgatók számára

Bevezetés

A nagy nyelvi modellekre (LLM) épülő mesterséges intelligencia (MI) fejlődése új lehetőségeket nyitott a tanulási és kutatási folyamatokban. A bölcsészettudományi területeken, így a történelemtudományok terén is egyre több MI alkalmazás, eszköz járulhat hozzá a hallgatók és a tanárok munkájához. Jelen vázlat célja, hogy egyértelmű kereteket határozzon meg az egyetemi hallgatók számára a MI eszközök használatával kapcsolatban, valamint segítse őket az etikus és felelős felhasználásban.

- A MI tudatos, szabályozott és a tudományetikai elveket követő használata a tanulmányok és kutatási tevékenység során **elfogadott**, azzal a megkötéssel, hogy az ilyen eszközökkel való nyilvánvaló visszaélés esetén a plágiumra vonatkozó szabályok érvényesek.
- Az oktatónak előre bejelentett módon joga és lehetősége van a szemináriumi munkák kidolgozásánál a MI eszközök tiltására.

Az MI használatának etikai szempontjai

1. Önálló gondolkodás

- A MI eszközök használata nem helyettesítheti a hallgató saját gondolkodását és kreativitását, hanem annak kiegészítőjeként szolgálhat.
- A MI által generált szöveges tartalmak nem segítik elő az önálló gondolkodás képességének fejlődését, ezért a generált szövegek tartalmát a hallgatónak saját szavaival szükséges átforgalmaznia.

Plágiummal egyenértékű tudományetikai vétségnek minősül ennek minden ismert fegyelmi következményeivel együtt:

- a MI által generált szövegek közvetlen, kritikátlan és ellenőrzés nélküli átmásolása;
- a MI segítségével létrehozott, átszerkesztett tartalmak megfelelő hivatkozások és dokumentáció nélküli felhasználása.

! – A hallgatónak minden esetben képesnek kell lennie megérteni, elmagyarázni és megvédeni a beadott munkájának minden részletét.

2. Hitelesség

- A hallgatóknak a MI által generált eredményeket kritikusan, ellenőrizve kell értékelni, és alaposan összehasonlítani szakirodalmi, ellenőrzött forrásokkal.
- A generált szöveg adat(tény)tartalmának felülvizsgálata megkerülhetetlenül szükséges.

3. Forráshivatkozás

- A felhasznált forrásokhoz és szakirodalomhoz hasonlóan a MI eszközök egyértelműen legyenek visszakereshetőek, azonosíthatóak, az idézetek és hivatkozások pontosak és következetesen formázottak.
- A hallgatóknak lehetőség szerint azonosítaniuk szükséges a MI által használt forrásokat, valamint minden egyes használat esetén hivatkozniuk kell az alkalmazott MI eszközre, fel kell tüntetniük milyen célra és milyen mértékben alkalmazták a MI eszközt valamint a

dolgozat függelékében fel kell tüntetniük a felhasznált promptokat, azaz azokat a konkrét utasításokat, kéréseket, amelyeket a MI eszköz használata során alkalmazott.

4. Adatvédelem

– A hallgatóknak ügyelniük kell arra, hogy a MI eszközökbe bevitt adatok ne sértsék meg mások adatainak, szerzői jogainak védelmét. MI eszköz használata során nem adható meg olyan prompt, vagy tölthető fel olyan fájl, amely mások személyes adataival, vagy szerzői jogával való visszaéléshez vezethet.

5. Ellenőrzés

- Ha az oktató az értékelés, ellenőrzés során azt tapasztalja, hogy a hallgató a MI által generált eredményt saját munkájaként próbálja feltüntetni, akkor ennek kivizsgálását kezdeményezheti a kari Fegyelmi Bizottságnál. A MI etikus használatának bizonyítható megsértése a plágiummal egyenértékű fegyelmi büntetést von maga után.

A MI eszközök használatának megengedett módjai

1. Kutatás és forráskeresés támogatása

- Információkeresés és elemzés. A MI eszközök képesek nagy mennyiségű adatot gyorsan feldolgozni, így a hallgatók hatékonyabban kereshetnek forrásokat, és gyorsabban átláthatják a releváns információkat.
- A MI segítségével a hallgatók összefoglalókat hozhatnak létre tanulmányokból vagy más forrásszövegekből, de a végső elemzést és értelmezést önállóan kell elvégezniük, a generált tartalom tehát csak közvetve használható fel.
- Kutatási irányok feltérképezése.
- Releváns források és szakirodalom azonosítása. A MI által javasolt források minden esetben ellenőrizendők!
- Ötletgenerálás. A MI képes új ötleteket generálni, amelyek inspirálhatják a hallgatókat a kutatási munkájukban.

2. A nyelvi feldolgozás, a fogalmazás és a szerkesztés támogatása

- A MI segítségével a hallgatók javíthatják a szövegek nyelvezetét, stílusát, és ellenőrizhetik a helyesírást. Azonban a MI használatát ez esetben is dokumentálni szükséges.
 - Felhasználhatják: vázlat-, infógrafikakészítéshez, tartalom strukturáláshoz; előadási diák készítéséhez; képek és látványelemek létrehozásához; hivatkozások formázásához; komplex / idegennyelvű szövegek értelmezésének támogatására; fordítási segédletként idegen nyelvű szakirodalom feldolgozásához;
- ! Írásbeli munkáknál csak akkor támogatott a MI eszközök fordítási segédként való használata, ha az adott idegen nyelvet a hallgató legalább alapszinten ismeri.

3. Tanulás támogatása

- A MI-alapú tanulási platformok személyre szabott tanulási útvonalakat kínálhatnak, és interaktív gyakorlatokat, vagy akár szimulált vizsgahelyzetet biztosíthatnak.
- A MI segítségével készíthetők összefoglalók, jegyzetek, vagy gondolattérképek, amelyek támogatják a tanulási folyamatot.

- Kísérletezés, készségfejlesztés. Támogatott, hogy a hallgatók minél többféle MI eszközt ismerjenek meg, kísérletezzenek velük, ismerjék meg azok korlátait, előnyeit.
- Együtműködés. A MI eszközöket, ahol erre lehetőség van, érdemes más hallgatókkal és oktatókkal együttműködve használni.

4. Kifejezetten tiltott felhasználási módok

A hallgatók nem használhatják a MI-t:

- teljes dolgozatok vagy jelentős terjedelmű szövegrészek generálására (a hallgatók felelősek azért, hogy a munkájuk eredeti legyen);
- fordítási feladatok végrehajtására, ha az adott nyelvet a hallgató alapszinten nem ismeri;
- olyan feladatok elvégzésére, amelyek kifejezetten a hallgató saját készségeinek fejlesztését célozzák;
- a MI használata vizsgák, zárthelyi dolgozatok során szigorúan tilos, kivéve, ha erre a vizsgáztató külön engedélyt ad.

Módszertani javaslatok

1. Előkészítés

A hallgatóknak:

- világos célokat kell megfogalmazniuk a MI használata előtt;
- meg kell tervezniük a MI használatának módját és mértékét;
- tanácsos elkészíteniük saját kutatási vázlatukat a MI használatától függetlenül is

2. Végrehajtás

A folyamat során:

- a MI által generált tartalmakat következetesen és hiánytalanul ellenőrizni kell;
- érdemes folyamatosan pontosítani és/vagy ismételt kiadni ugyanazt a kérdést (**prompt**) a használhatóbb eredmény érdekében;
- a források hitelességét MI-től független forrásokból kell visszaigazolni;
- az MI által javasolt megoldásokat felül kell vizsgálni;
- **dokumentálni kell a MI használatának módját és mértékét.**

3 Utómunka

A végső anyag elkészítésekor:

- biztosítani kell, hogy az elkészített munkában a hallgató saját gondolatai és a generált tartalom egyértelműen elkülöníthető legyen;
- el kell végezni a szükséges szerkesztési és stilisztikai finomításokat;
- meg kell győződni arról, hogy a hivatkozások és források pontosak.

4. Dokumentáció

„A mesterséges intelligencia vagy automatizált fordító, illetve szöveggeneráló algoritmus igénybevétele esetén az adott műben – az adott Kar jelen szabályzathoz fűzött kiegészítő rendelkezéseiben meghatározottak szerint – megfelelően jelezni kell annak használatát az érintett szövegrészek vagy tartalmi egységek pontos megjelölése mellett.” TVSZ 33. § (18) bek.

A hallgatóknak a hatályos egyetemi TVSZ alapján a beadott munkához csatolniuk kell egy rövid mellékletet, amely tartalmazza:

- ! – a MI használatának célját és módját;
- – a használt MI eszközök megnevezését (név, és verzió, amennyiben releváns), valamint az elérhetőségét (link);
- a MI által támogatott munkafázisok leírását a felhasznált **prompt**okkal együtt.

A felsoroltak mellett alapvetően minden olyan esetben dokumentálni kell a MI használatot, ahol az ilyen eszköz használata nélkül, más módon létrehozott tartalom esetében is jelölni kell az egyéb segédeszközt vagy emberi támogatást.

végrehajtott feladat	példák egyéb támogatásra	példák MI eszközre
irodalomgyűjtés	Semantic Scholar, Google Scholar	Perplexity, AI2 Paper Finder
adatelemzés és -vizualizáció	Excel	Chatgpt, Gemini, Claude
lektorálás	lektor megnevezése	Chatgpt, Gemini
fordítás	fordító megnevezése, Google Translator	Chatgpt, Gemini
illusztráció, kép	Wikipedia, Fortepan, Inkscape	Chatgpt, Google AI studio, Reve
kézirat átírás		Transkribus, Chatgpt

Univerzális MI eszközök (válogatás)

- ChatGPT <https://chatgpt.com/>
- Copilot <https://copilot.microsoft.com/>
- Gemini <https://gemini.google.com/app/>
- Claude <https://claude.ai/>
- Grok <https://x.com/i/grok>
- Perplexity <https://www.perplexity.ai/>
- Deepseek <https://chat.deepseek.com/>

Prompt gyűjtemények(válogatás)

- Prompts.chat <https://prompts.chat/>
- Snackprompt <https://snackprompt.com/>
- AIPRM <https://www.aiprm.com/>

Egyéb, tudományos MI eszközök (válogatás)

- Ai2 Paper Finder <https://paperfinder.allen.ai>
- NotebookLM <https://notebooklm.google/>
- Elicit <https://elicit.com/>
- ResearchRabbit <https://www.researchrabbit.ai/>
- Scite <https://scite.ai/>
- Jenni <https://jenni.ai/>
- Notion <https://www.notion.so/product/ai>

Jelen dokumentumban megfogalmazott irányelvek a PPKE BTK történelem szakos hallgatói számára készültek, érvényesek a 2025. március 31-től. Folyó tanévben benyújtott szemináriumi és szakdolgozatoknál kötelezően figyelembeveendők.

Budapest, 2025. március 31.

Prof. Óze Sándor
Intézetvezető

Függelék

MINTADOLGOZAT

[A mintadolgozatban szereplő történelmi események és források fiktívek, oktatási célú demonstrációként szolgálnak. A hivatkozott szerzők és művek szintén fiktívek. A Claude 3.5 közreműködött a példaként szolgáló történelmi narratíva létrehozásában.]

Mintadiák Kelemen

A Nyugat-Dunántúli Selyemút.

Egy elfelejtett kereskedelmi útvonal jelentősége a 13. századi Magyar Királyságban

Jelen dolgozat egy kevésbé ismert középkori kereskedelmi útvonal, a nyugat-dunántúli selyemút történetét és jelentőségét vizsgálja a 13. századi Magyar Királyság gazdasági és kulturális életében. A kutatás rávilágít arra, hogy ez az útvonal hogyan kapcsolta össze a velencei kereskedőket a magyar nemességgel, illetve milyen szerepet játszott a luxuscikkek és a kulturális javak cseréjében. Az elemzés különös figyelmet fordít a kereskedelmi kapcsolatok társadalmi és építészeti következményeire, valamint a régió településszerkezetének átalakulására.

Bevezetés

A középkori Magyar Királyság kereskedelmi kapcsolatainak kutatása során gyakran háttérbe szorul a nyugat-dunántúli régió szerepe. Pedig a források alapján kirajzolódik egy jelentős, észak-déli irányú kereskedelmi útvonal, amely Soprontól Nagykanizsa érintésével egészen az Adriai-tengerig húzódott. Ez az út nemcsak áruk, hanem kulturális hatások közvetítőjeként is szolgált.

A korábbi kutatások elsősorban a keleti kereskedelmi kapcsolatokra koncentráltak, különös tekintettel a keleti selyemút magyarországi szakaszára.¹ Ugyanakkor a nyugati irányú kereskedelem, különösen a velencei kapcsolatok jelentősége sokáig alulértékelt maradt a szakirodalomban. Ez részben a források szórványos jellegével, részben pedig a kutatási hangsúlyok eltolódásával magyarázható.

A kutatás módszertana

A vizsgálat során elsősorban a korabeli oklevelek, vámnaplók és kereskedelmi szerződések elemzésére támaszkodtunk. Különös figyelmet fordítottunk a velencei kereskedőházak magyarországi tevékenységét dokumentáló forrásokra, valamint a dunántúli kolostorok feljegyzéseire.

A primer források között kiemelkedő jelentőségűek a soproni és kőszegi vámnaplók (1242–1278),² valamint a velencei Morosini kereskedőház magyarországi képviselőinek levelezése.³ Az egyházi források közül különösen értékesek a pannonhalmi apátság gazdasági feljegyzései, amelyek részletes információkat tartalmaznak a kereskedők által fizetett vámokról és az áruk típusairól.⁴

Az útvonal kialakulása és fejlődése

¹ KOVÁCS István: *Középkori kereskedelmi útvonalak a Dunántúlon*, Magyar Történelmi Szemle, 2018, 45–67.

² MOLNÁR Péter (szerk.): *Soproni és kőszegi vámnaplók (1242–1278)*, *Medievalisztikai Források* II., 2017.

³ TÓTH János: *A Morosini-levelezés magyar vonatkozású dokumentumai*, *Levéltári Közlemények*, 2019, 88–102.

⁴ SZABÓ László: *A pannonhalmi apátság gazdasági feljegyzései*, *Egyháztörténelmi Források* III., 2016.

A nyugat-dunántúli selyemút kialakulása szorosan összefügg a 13. század első felének politikai változásaival. II. András uralkodása alatt (1205–1235) jelentősen megerősödtek a velencei kapcsolatok, amit a király keresztes hadjárata során kialakított személyes kapcsolatai is elősegítettek.⁵

Az útvonal fizikai kialakítását nagyban befolyásolták a természetföldrajzi adottságok. A Rába folyó völgye természetes közlekedési folyosót biztosított, amit a korabeli útépitők ügyesen kihasználtak. A régészeti feltárások során előkerült útmaradványok azt mutatják, hogy több szakaszon is tudatos útépités folyt, különösen a mocsaras területeken.⁶

Gazdasági jelentőség

A nyugat-dunántúli selyemút elsősorban luxuscikkek kereskedelmében játszott szerepet. A velencei kereskedők selymet, fűszereket és üvegárukat szállítottak északra, míg délre főként magyar bőrárakat, nemesfémeket és bort vittek.⁷ Az útvonal mentén fekvő városok, különösen Kőszeg és Szombathely, jelentős fejlődésen mentek keresztül ebben az időszakban.⁸

A kereskedelmi forgalom volumenére vonatkozóan értékes adatokat szolgáltatnak a fennmaradt vámjegyzékek. Ezek szerint csak Sopronban évente átlagosan 200-250 kereskedőkaraván haladt át, ami jelentős bevételt biztosított mind a városnak, mind a királyi kincstárnak.⁹

A kereskedelem társadalmi hatásai

A kereskedelmi kapcsolatok élénkülése jelentős társadalmi változásokat is eredményezett. A városokban új, vagyonos kereskedőréteg alakult ki, amely aktívan részt vett a városi önkormányzatok működtetésében. A helyi nemesség egy része szintén bekapcsolódott a kereskedelembe, ami új típusú társadalmi mobilitást tett lehetővé.¹⁰

Kulturális hatások

Az áruk mellett a kulturális javak cseréje is jelentős volt. Velencei építészeti hatások figyelhetők meg több dunántúli templom kialakításában (lásd 1. ábra), illetve az itáliai művészet befolyása kimutatható a helyi kódexmásoló műhelyek munkáiban.¹¹

A kulturális kapcsolatok egyik legérdekesebb aspektusa a szerzetesrendek közötti kapcsolatok alakulása. A dunántúli bencés kolostorok rendszeres kapcsolatban álltak velencei testvérintézményeikkel, ami elősegítette a kulturális és tudományos ismeretek cseréjét.¹²

Az útvonal hanyatlása

A nyugat-dunántúli selyemút jelentősége a 14. század közepétől kezdett csökkenni. Ebben szerepet játszott az Anjou-kor kereskedelempolitikája, amely inkább a dalmát kikötők felé irányította a forgalmat. A végső hanyatlást a török hódítás hozta el, bár egyes szakaszok még a 16. században is használatban maradtak.¹³

⁵ KISS Gábor: *II. András és Velence kapcsolata*, Történelmi Szemle, 2020, 234–256.

⁶ FEHÉR Béla: *Középkori utak régészeti emlékei a Nyugat-Dunántúlon*, Archaeológiai Értesítő, 2018, 156–178.

⁷ KOVÁCS István: i. m., 48.

⁸ NAGY Béla: *Várostörténeti kutatások a nyugat-dunántúli régióban*, Medievalisztikai Tanulmányok, 2019, 78–92.

⁹ MOLNÁR Péter: i. m., 156.

¹⁰ VARGA Katalin: *Városi polgárság a középkori Nyugat-Dunántúlon*, Társadalomtörténeti Szemle, 2017, 45–67.

¹¹ SZABÓ Katalin: *Velencei kulturális hatások a középkori Magyarországon*, Művészettörténeti Értesítő, 2020, 156–170.

¹² HORVÁTH Mihály: *Szerzetesrendek közötti kapcsolatok a középkori Dunántúlon*, Egyháztörténeti Szemle, 2018, 89–112.

¹³ NÉMETH Ferenc: *Az Anjou-kor kereskedelempolitikája*, Történelmi Szemle, 2017, 234–256; KOVÁCS István: *Kereskedelmi utak a török hódoltság idején*, Történelmi Tanulmányok, 2020, 167–189.

1. ábra. Apátsági templom (Ják, 13. század) Az eredeti kép forrása: <https://hu.wikipedia.org/>

Következtetések, összegzés

A kutatás rámutat, hogy a nyugat-dunántúli selyemút a korábban feltételezettnél jelentősebb szerepet játszott a középkori Magyar Királyság gazdasági és kulturális életében. Az útvonal nem csupán kereskedelmi kapcsolatokat teremtett, hanem hozzájárult a régió városiasodásához és kulturális fejlődéséhez is.

A további kutatások szempontjából különösen ígéretesnek tűnik a régészeti források és a írott dokumentumok összevetése, valamint a környező régiók hasonló kereskedelmi útvonalaival való összehasonlító elemzés.

Függelék

Kijelentem, hogy a mesterséges intelligencia használatát a tudományetikai irányelveknek megfelelően, transzparens módon dokumentáltam. Jelen dolgozat elkészítése során mesterséges intelligenciát (MI) az alábbi területeken alkalmaztam:

1. A dolgozat strukturálása és formázása során a Claude 3.5 Sonnet MI-asszisztenst használtam. (<https://claude.ai/>) A MI segítséget nyújtott a hivatkozások és lábjegyzetek egységes formátumának kialakításában. Prompt: *Egységesítsd a feltöltött dokumentumban található lábjegyzetek stílusát. A szerzők neve egységesen legyen kiskapitálisban, a címek pedig dőlten szedettek! Jelöld sárgával azt a hivatkozást, ahol hiányzik a hivatkozott irodalom kiadási helye vagy kiadási dátuma!*
2. Az **Az útvonal kialakulása és fejlődése** című fejezet átfogalmazásánál a Gemini 2.0 Flash eszközt használtam. (<https://gemini.google.com/app>) Prompt: *Fogalmazd át az alábbi két bekezdést közérthető tudományos stílusba!*
3. Az **A kutatás módszertana** című fejezetben felhasznált latin nyelvű források fordításához a Chat GPT-4o minit használtam. (<https://chatgpt.com/>) Alapszintű latin nyelvismerettel rendelkezem. Prompt: *Fordítsd magyarra a mellékelt latin nyelvű oklevél szövegét!*
4. A dolgozathoz szakirodalmat a Perplexity használatával gyűjtöttem. (<https://www.perplexity.ai/>) Prompt: *Gyűjts szakirodalmat a középkori magyar királyság kereskedelmének történetéről! A gyűjtött és hivatkozott szakirodalom valóságáról meggyőződtem az Arcanum Digitális Újságok és az OSZK katalógusának használatával.*
5. Az 1. ábra formázásánál a Gemini 2.0 Flash Image Generation eszközt használtam. (<https://aistudio.google.com/>) Prompt: *Távolíts el a képről minden háttérelemet, ne legyen látható se az égbolt, se a zöld színű növényzet, se a fű, se a fák, se az út, csak és kizárólag a kéttornyú templom épülete legyen látható fehér háttér előtt.*

Mintadiák Kelemen